

MENEER CHAMPETTER? TITULATUUR EN AANZIEN, MEETJESLAND, 1850-1900

Filip Bastiaen

Samenvatting

Tijdens een onderzoek naar het wezen en de rol van de veldwachter in de Meetjeslandse dorpen in de 19de eeuw, viel een duidelijk verschil op in de gebruikte titulatuur voor deze functionaris en twee andere ambtelijke types met politiebevoegdheid: de politiecommissaris en de burgemeester. De veldwachter werd in de lokale berichtgeving in de 19de-eeuwse weekbladen niet als een heer (van stand) beschouwd, in tegenstelling tot de commissaris van politie en de burgemeester. Hij behoorde tot het gewone (als het ware anonieme) volk (vaak letterlijk, gezien ook zijn naam niet vermeld werd in de berichten), niet tot de burgerij of de notabelen. Dit heeft meer dan waarschijnlijk te maken met zijn praktische, uitvoerende en ondergeschikte rol. De bevolking was zich er terdege van bewust dat de veldwachter niet de eigenlijke politiemacht bezat. De pers – zelf eerder tot de burgerij of vooraanstaanden behorend – hielp zelf discrimineren door het gebruik van titels voor de ene, niet voor de andere. De veldwachter hoorde niet bij de club: niet bij de aloude, gevestigde (kapitaalkrachtige) waarden, noch bij de nieuwe (geletterde) waarden als onderwijzers, commissarissen, journalisten,... Het was misschien vooral deze laatste groep die de lijn trok. Jammer genoeg komen we niet te weten hoe het gewone volk de veldwachter bekeek.

29

Inleiding

In mijn jarenlange onderzoek over de veldwachters in de 19de eeuw was/is een van de bestudeerde aspecten het aanzien van deze politiedienaar. De of-

ficiële bronnen geven hieromtrent niet veel prijs. Bij het doornemen van de regionale weekbladen kregen we wel onrechtstreekse informatie. Het aantal stoeten bij inhuldigingen e.d. is toen bijna niet te tellen. Bijna steevast volgt er een opsomming wie er aan deelneemt en de volgorde van de groepen. De veldwachter kwam daarbij uitermate weinig aan bod, en indien wel, altijd pas aan het einde. Dit in schril contrast met bijvoorbeeld de rijkswacht. Hoe meer krantenstukjes we sprokkelde, hoe meer we ook de indruk kregen dat de loutere vermelding van de veldwachters anders was dan van andere politieambtenaren, zoals (deels) de gemelde rijkswacht, maar vooral van de commissarissen van politie en de burgemeesters (of schepenen van politie). Op het ogenblik dat we een en ander cijfermatig begonnen te benaderen, verscheen in de reeks *Tradities overleven* onopgemerkt in *Van Mensen & Dingen* het artikel *Dames en heren* over maatschappelijke verhoudingen vroeger.¹ Het blijkt ook in onze context het overdenken waard.

30 Ons onderzoek spitst zich toe op de vermelding en titulatuur van drie politieambtenaren, om het (niet als dusdanig uitgesproken) aanzien van de/elke instelling (en de figuur als collectief) te vatten (dus niet over het uitgesproken aanzien: eventueel lof, of ze al dan niet hun taak goed vervulden, het nut van de instelling...). Het gaat met name om de veldwachter, de commissaris van politie en de burgemeester. De tweede kwam op het Meetjeslandse plateland niet zo vaak voor en in bepaalde dorpen zelfs maar van tijd tot tijd (alvast wel in Eeklo, Maldegem, Aalter, Nevele, Zomergem en Waarschoot). Bij ontstentenis ervan vervulde de burgemeester van ambtswege de taak van commissaris. Hij kon die ook delegeren aan een schepenen. De rijkswachters blijven buiten beschouwing, daar zij niet tot de lokale (landelijke) politie behoren, en doorgaans vreemden waren die van de ene brigade naar de andere trokken. De veldwachter was – van de drie – hoe dan ook de laagste in rang. De vraag is of dit ook (subtiel) duidelijk wordt via titulatuur in weekbladen.

Heer... en meester?

Ons woord *heer* is, mits het overslaan van enkele stappen, verwant met *grijs*. Met *grijsaard* of *oudere* zijn we vlug bij het Latijnse *senior* en vandaar bij *monsieur*, *mon seigneur*, de Franse tegenhanger van *mijnheer*. *Sire* en *sir* komen van een ander stamwoord, maar de betekenis is dezelfde. Telkens gaat het om een eerbiedwaardig persoon. In de feodale wereld horen bij een heer ook een of meerdere vazallen, in feite jongeren (oorspronkelijke betekenis van het woord vazal: jongeman). Gedurende eeuwen evolueerde veel, maar het hele verhaal gaat over macht en prestige, over meerderen en minderen, over heersen. Tot voor kort wees het gebruik van het woord *heer* op een hiërarchische relatie en die discriminerende inhoud verbrokkelde traag en slechts pas vanaf ongeveer 1900.²

Het gebruik van het woord *heer* heeft dus te maken met aanzien in de maat-

schappij. Dit hoeft niet noodzakelijk te slaan op de personen, maar evenzeer op de functie die ze vervullen. Dit is het doel van ons onderzoek. We willen hier enkele artikels uit de 19de-eeuw Meetjeslandse pers aanhalen om aan te tonen dat er wel degelijk bewust met de aanspreking *heer* werd omgegaan. Een uitvoerige studie hieromtrent ware wenselijk.

Vanaf 1860 verschenen af en toe artikeltjes over gouden huwelijksjubilea, vooral omdat deze feiten, op gemeentelijk vlak, vrij zeldzaam waren³. Bij de feestende echtparen waren er ook veel *gewone* mensen. Ze vierden feest, met een traditionele mis en andere officiële momenten. Het *verschil* tussen mensen werd toen, zelfs in simpele krantenberichtjes (en voor wie er op let), vrij duidelijk. Nog in 1889 lezen we: “*St-Laureins – Verleden vrijdag hebben alhier plechtiglijk hunne gouden bruiloft van 50 jaren huwelijk gevierd Karel Strijmes en des zelfs vrouw. Den 16 dezer, heeft de heer Felix Van Damme, hoofdonderwijzer binnen deze gemeente, zijne zilveren bruiloft gevierd van 25 jaren echtvereeniging*”.⁴ De onderwijzer is een *heer*, de andere jubilaris niet.

Jubilarissen zijn nochtans ouderlingen, maar het prerogatief *heer* (en mevrouw/dame) is niet zomaar voor hen weggelegd: “*Eeklo – Als eene zeldzaamheid verdient wel melding, dat maandag laatst de echtgenooten Domien Verstraete en Marie De Mey den drij en zestigsten verjaardag van hun huwelijk hebben beleefd. Beide zijn geboren in 1784. De twee achtbare ouderlingen zijn omringd door een talrijken kring kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen en hebben even veel goeden aanleg om eeuwelingen te worden*”.⁵ Het woord *achtbaar* doet er zelfs niet toe.

Dit is anders bij het derde voorbeeld, niet van een jubileum, maar de man kan dan ook buigen op andere *verdiensten*: “*Dezer dagen werd hier het huwelyk gevierd van den heer Karel de Bonte, dezer gemeente, met jufv. Marie van Haele, van Eecloo. Onze muziek-maetschappy, van welke de heer de Bonte een der yverigste voorstanders is, trok, onder den toeloop van eene volksmenigte, het jonge echtpaer te gemoet tot aen ’t Nieuwland, bewoond door Mr. J. de Wind, en begeleidde hetzelfde, onder ’t uitvoeren van marchen, tot in Capryk. Daer brandden pektonnen, werden vreugdeschoten gelost en werd het echtpaar verwelkomd in eene hartelyke toespraak door den heer onderwyzer Braet; de heer de Bonte wordt hier algemeen bemind en geacht: de dag van zyn huwelyk heeft zulks bewezen*”.⁶ Uit deze voorbeelden en de titulatuur spreekt ook dat onderwijzers in de 19de eeuw aanzien hadden. Ze hadden macht... over kinderen: *meester*.

Er zijn talrijke voorbeelden te vinden waarin een deel van de protagonist gewoon met naam wordt genoemd en anderen met een bijkomende aanspreking. Dit valt op bij het vermelden van helpers bij een brand en ook de verhouding eigenaar/huurder komt er duidelijk tot uiting: “*Adegem, 3 april. – Dezen morgend, rond 4 uur, is hier, in de kleine Moerwege, brand uitgeborsten op de koehoudersplaats van M. Feliciaan Claeys, bewoond door Karel De*

Slier'? Dit onderscheid bestaat ook tussen werkgevers, ambachtslui of grote boeren en hun knechten en de keuters. Bij de elitaire boogschutterswedstrijden en het paardrennen waren de winnaars *heren*, bij het volkse bolspel niet.

De aansprekingen zijn vaak ook bepaald door geboorte of door de functie, wat mag blijken uit het laatste voorbeeld: *“Boechoute, 29 maart – Donderdag is alhier de zevende zoon geboren van Jacobus-Bernardus De Vos, kloefkapper in het dorp, en Rozalie Pardaen. Peter was de heer Karel Ego, schepene dezer gemeente, en meter mevrouw douairière de Block.”*⁸

Bronnen en onderzoek

De geconsulteerde weekbladen zijn *De Eecloonaer* (vanaf 1849), de *Gazette van Eecloo en het district* (vanaf 1867), *'t Getrouwe Maldeghe* (vanaf 1888) en ook de *Gazette van Thielt* (vanaf 1854). We raadpleegden deze laatste omdat er ook regelmatig berichten in staan over dorpen in het zuiden van het Meetjesland, die minder aan bod komen in de Eeklose titels. We doorbladerden ook al enkele jaargangen van *Recht voor Allen*, maar betrokken dit niet bij deze studie, omdat we vaststelden dat tal van lokale artikels identiek waren aan deze in *'t Getrouwe*. *De Meetjeslander* (1874-1887) en *De Stad Eecloo* (1890-1914), echt liberale uitgaven, zouden misschien door die andere invalshoek een ander beeld geven, maar zijn niet geraadpleegd, enerzijds omwille van de minder vlotte consulteerbaarheid en anderzijds door tijdsgebrek. Trouwens, enkel *'t Getrouwe* werd volledig tot 1900 doorgenomen; de andere bladen voor ongeveer de helft en gespreid in tijd, zodat we een goede dekking hebben tot aan 1900. Een opdeling volgens decennium zal trouwens maar sporadisch gebeuren.

Als buitenstaander kan men er van uit gaan dat de politie ook in de 19de eeuw vaak in de lokale berichtgeving aan bod kwam. Dat is ook zo, maar spijtig genoeg beperkt dit zich (te) vaak tot de loutere vermelding *policie*. Om het aanzien te meten van een politiemacht (al dan niet tegenover een andere) hebben we niet veel aan iets als *“De plaatselijke politie van het feit onderzocht, heeft een onderzoek geopend”*.⁹ Dit begrip kan de drie bovenstaande politiefiguren omvatten, die vermoedelijk bij de bevolking beter bekend waren dan de *vreemde* rijkswacht. In volgende passus gaat het absoluut over een (positief) oordeel, maar toch hebben we er niets aan: *“De waakzame politie van Waarschoot was geheel den nacht op de been”*.¹⁰ Om de achting van de instelling (en de figuur) te kennen, hebben we zeer concrete persoonlijke of nominatieve vermeldingen nodig. We willen namelijk het aanzien afmeten aan de hand van een collectieve benadering van individuele, maar onrechtstreekse appreciaties.

Dit onderzoek kan enkel aan de hand van letterlijke aantekeningen. Onze oudere aantekeningen waren doorgaans samenvattingen van het gebeuren, de

essentie met de rol van de veldwachter. Al geruime tijd nemen we de berichten integraal op, eventueel fotografisch.

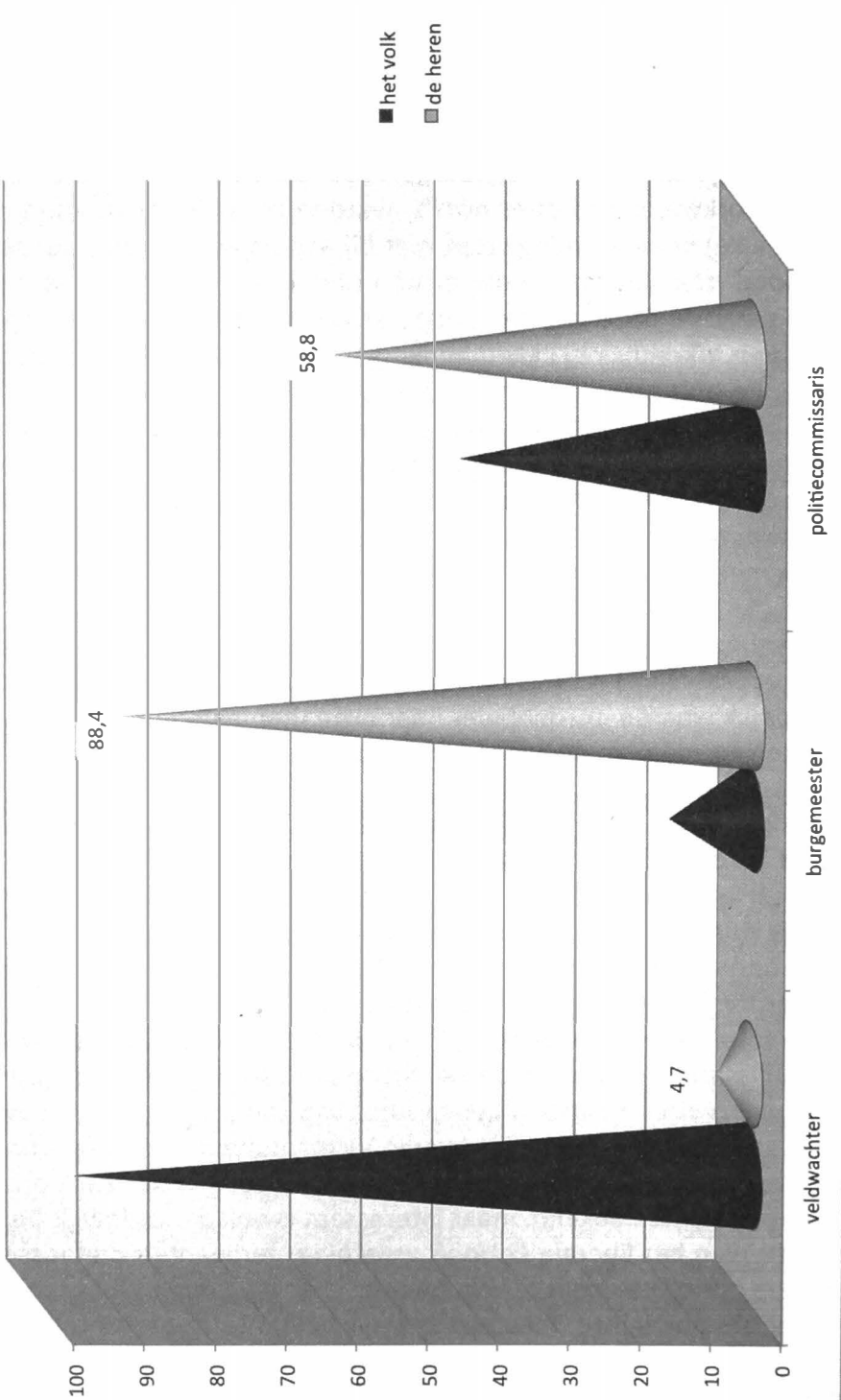
Voor de benadering van het aanzien van de instelling veldwachter zijn niet alle krantenberichten bruikbaar. Deze die over de instelling zelf gaan, de politieke opvattingen erover of waarin; bijvoorbeeld, wordt gepleit voor een betere verloning, blijven uiteraard buiten beschouwing, want het gebruik van het woord *heer* is praktisch uitgesloten. Er moet een veldwachter van vlees en bloed aan te pas komen, niet noodzakelijk in een *politieactie*. De burgemeesters benaderen we zoveel mogelijk in hun politierol (doorgaans de meer ernstige zaken), niet als burgervader *tout court*. Indien ze in een andere rol voorkwamen in onze nota's, werden ze toch opgenomen, want de (persoonlijke) beeldvorming stopt niet bij een aspect van de functie. We kunnen vooraf nog aanstippen dat er een onderscheid kan zijn tussen een actieve en passieve rol, maar we gingen er van uit dat *achting* nu eenmaal *achting* is. Een afkondiging/bekendmaking in een weekblad door het schepencollege, de burgemeester of zelfs de commissaris van politie zelf, lieten we buiten beschouwing, omdat hier opnieuw sprake is van de instelling *an sich*. Ook vermeldingen in de luimige *Duimkes* in 't *Getrouwe* telden we niet mee, maar die kunnen aan bod komen bij het aspect *humor*. Indien een ambtenaar meerdere malen in een artikel voorkwam, telden we enkel de eerste vermelding mee, of deze waaruit het meest aanzien sprak.

Een individuele politieambtenaar kan natuurlijk ook zijn functie slecht vervullen, wat bijvoorbeeld leidt tot afstelling of een andere sanctie. Dit betreft dan een persoonlijk waarde-oordeel, dat naar onze mening buiten beschouwing moet gelaten worden (voor zover het voorkwam).

33

Ter afsluiting van de kijk op de bronnen moeten we meedelen dat de visie op het nieuws, op de politieambtenaren deze is van een *elite*. De uitgevers (denken we maar aan vrederechter Pieter Ecrevisse (*De Eecloonaer*), gemeentesecretaris August Van Acker (*De Eecloonaer* en *Gazette van Eecloo*)¹¹ en gemeente-ontvanger Victor De Lille ('t *Getrouwe Maldeghe*)¹² waren mensen met aanzien. Zij schreven zelf een deel van de artikels, maar deden ook beroep op lokale correspondenten. We kennen er enkele van: de Aalterse politiecommissaris Hendrik Van de Genachte ('t *Getrouwe Maldeghe*)¹³, de Bellemse onderwijzer en later uitgever Jules Van Lantschoot ('t *Getrouwe*)¹⁴, de Knesselaarse dichter-journalist August Victor Bultynck (*Gazette van Eecloo*)¹⁵, de Asseneedse onderwijzer Emiel Meganck (*Gazette van Eecloo*)...¹⁶ Er zijn nog enkele namen bekend, maar interessant is ook dat Lodewijk De Vriese, redacteur van het liberale *Eekloo's weekblad*, gemeentesecretarissen en onderwijzers opriep om hem te informeren.¹⁷ Het ging min of meer toch wel om een sociale bovenlaag, niet zozeer financieel, maar zeker intellectueel. Van enkelen weten we dat ze Vlaamsvoelend waren (cultuur- of taalflaminganten) en ook sociaal bewogen. Paul Van de Woestijne schreef hieromtrent over August Van Acker dat diens engagement paternalistisch bleef en dat hij de burgerlijke orde niet in vraag stelde.¹⁸ We beschikken over te weinig infor-

matie om definitieve conclusies te trekken, maar ook de andere hier aangehaalde verslaggevers lijken geen revolutionairen.

Afb. 1: De plattelandspolitie: de heren en het volk

Politie: het (voet)volk en de heren?

Van de drie gemeentelijke politieambtenaren – burgemeester, commissaris van politie en veldwachter – noteerden we hoe ze in de lokale berichtgeving werden vermeld: alleen met de functietitel – de inwoners wisten wie ze waren –, al dan niet gevolgd door hun naam en eventueel voorafgegaan door het predicaat *de heer* of *meneer* (*M.*). Omdat voor wat betreft het aanzien nagenoeg enkel het laatste element van belang is, voegden we de titulatuur samen in twee groepen. Het resultaat is weergegeven in respectievelijk een tabel (met absolute cijfers) en een grafiek (procentueel). Zoals te verwachten is de veldwachter het best vertegenwoordigd (is nu eenmaal de basis van ons onderzoek over de landelijke politie). De cijfers voor de andere functionarissen zijn niet zo hoog, maar er kan duidelijk een lijn worden getrokken. Meer gegevens zullen hoogstwaarschijnlijk maar kleine verschuivingen meebrengen. Bij de indeling in tienjaarlijkse periodes (niet weergegeven) was de verdeling vrij gelijkmatig. Er waren verhoudingsgewijs wat meer vermeldingen van de veldwachters in het laatste decennium, zonder duidelijk verschillend te zijn. Dit ligt wel anders voor de commissarissen van politie. Meer dan de helft van de aantekeningen vonden we in die periode. Er zijn meerdere verklaringen voor deze vertekening. Het merendeel van de vermeldingen vonden we in 't *Getrouwe Maldeghem*. In dit blad verscheen gewoon meer nieuws over Maldegem, waar een commissaris actief was. Er werd ook heel wat uit Aalter gesprokkeld, waar de commissaris de correspondent was...

Voor de veldwachter is de conclusie in één oogopslag duidelijk: hij behoort tot het gewone volk. De burgemeester daarentegen is, iets minder uitgesproken, bijna altijd een heer. De commissaris van politie zit iets meer in het tweede kamp. Met deze cijfers zijn de grote lijnen uitgezet. Concrete voorbeelden kunnen de beelden bevestigen, en soms ook nuanceringen aanbrengen.

Vooraf willen we nog op één zaak de aandacht vestigen. Het viel namelijk op dat het woord *champetter* (uit de originele titel *garde champêtre*, letterlijk vertaald: *veldwachter*) zo goed als nooit in de Meetjeslandse pers werd gebruikt voor de man in actieve dienst. In een ander kader ligt dit anders (zie verder *Humor*). Het werd enkele malen gebruikt ter afwisseling met veldwachter (eenmaal was hij zelfs niet in dienst, maar speelde een spelletje kaart¹⁹). We kwamen het woord wel tegen in een *officiële* context bij een verloren gelopen jongentje in Sint-Laureins: “*De champetter nam het op in zijn huis...*”²⁰, in verband met straatbengels²¹, of “*Seffens een champetter achter hem*”²² en “*Champetter Roets kwam, naar huis of naar 't kot, en koes waren ze*”.²³ In deze voorbeelden heeft het woord geen negatieve connotatie, of toch? Dit lijkt zeker anders, wat laagdunkend, in het voorbeeld over een diefstal in Eeklo, met een Maldegemse verdachte: “*er kwam een champetter van Eeklo te Maldeghem opzoeking doen...*”²⁴ Alle voorbeelden komen uit 't *Getrouwe*. Gaat het in dit weekblad algemeen om minder respect voor de veldwachter (zie ook verder) of voor de politie *tout court*? Maar 't *Getrouwe* gebruikte wel meer denigrerende taal, zoals bv. *boerken*. Ofwel was de ter-

minologie in dit weekblad zeer genuanceerd, want ook de *veldwachter-heer* kwam er voor.

We starten de uitdieping van de cijfers met de commissaris van politie. We wezen hiervoor al op de ongelijke vertegenwoordiging per decennium. Tot en met 1890 werd de commissaris in 76,5 % van de vermeldingen wel als een heer betiteld. Daarmee komt hij aardig in de buurt van de burgemeester. Valt dit te verklaren? We vermoeden van wel. Gezien de verschuiving zich vooral voordoet door de opname van 't *Getrouwe Maldeghem*, is het mogelijk dat in dit weekblad een commissaris minder aanzien genoot (zoals ook andere ambtenaren, zoals *champetter* daarnet). Aan het einde van de 19de eeuw kan dit misschien zelfs een algemene trend zijn. Onze cijfers zijn te beperkt om daar nu al toe te besluiten. Een derde verklaring schuilt in het feit dat de Aalterse commissaris zelf correspondent was. De man genoot zeker aanzien (al was hij daarom niet populair), maar was dit voldoende om zichzelf in een artikel steevast als *de heer commissaris* te omschrijven? Hoe het ook zij, hij deed het soms wel... Tot slot kunnen we er op wijzen dat de commissaris soms samen met een veldwachter werd vermeld. De ene als heer vermelden en de andere niet, lijkt eigenaardig (en legt het verschil in rang er vingerdik op). In andere bladen (en vroeger) gebeurde het wel (zie verder).

36 — Ons studieobject is in eerste instantie de veldwachter. Van de 128 persoonlijke vermeldingen gingen er 61 niet verder dan louter het woord *veldwachter*, voorafgegaan door *de*, *onze* of soms zelfs *een*. Minder onpersoonlijk dan *een* kan echt niet. In evenveel gevallen, 61, volgde zijn naam (familienaam, en meestal toch ook de voornaam). Dit is persoonlijker en getuigt toch ook van iets meer aanzien of toch respect. Maar ook het gewone volk kwam met naam in de krant, dus echt sprake van enig aanzien is er dan niet. Ook hier kunnen we nuanceren. Wat soms een rol speelt in een stukje is de mogelijkheid dat men schrijft over de eigen politiedienaar, dan wel over een vreemde, iemand van een andere gemeente. Het kan dat de correspondent al eens de naam van de veldwachter van een ander dorp niet kent. Een beleefdheidsformule als *heer* zou kunnen, maar dat ware – in de 19de-eeuwse context – een brug te ver.

Enkele voorbeelden maken veel duidelijker. Het eerste werd niet in de cijfers opgenomen, daar het in feite over de *instelling* veldwachter gaat: "*Lembeke – Als iets zonderlings mag zekerlijk vermeld worden, dat hier een veldwachter alleen dienst doet, 80 jaar oud is, en over ruim 56 [50? niet goed leesbaar] jaar in dienst is getreden; ambt dat hij altijd eervol heeft gekweten*".²⁵ Is dit positief of negatief? De veldwachter wordt hierbij niet geviseerd, maar wel het bestuur.²⁶ De schrijver heeft gelijk – hij viseert het lokale politiebeleid in het algemeen, ook andere aspecten ervan –, maar heeft een ander doel, wat blijkt uit de laatste zin: "*Deze gemeente wordt door katholieken bestuurd*."

In de andere, zeldzame, gevallen werd het woord veldwachter voorafgegaan door *een* als een gemeente meerdere veldwachters in dienst had. Dit gaf

wel veel meer aanleiding tot het gebruik van hun naam om het onderscheid te maken. Dit gebeurde vaak in Maldegem: *“Dijnsdag heeft de veldwachter Roets eene goede vangst gedaan.”*²⁷, zelfs als de commissaris zonder meer vermeld werd: *“Om 8 uren nu kwam de commissaris met de twee veldwachters [...]. De veldwachter Roets intusschen wilde zijnen overste ter hulp snellen (...).”*²⁸ Als meerdere wetsdienaars betrokken waren, durfden de auteurs wel eens meer, en selectief, onpersoonlijk worden. Het voorbeeld toont duidelijk aan hoe verschillend naar de politiemensen werd (op)gekeken: *“Dit gezegde kwam ter kennis van den veldwachter van Sleydinge, die daarvan berigt deed aen den heer De Craene, policie kommissaris te Waerschoot, welke met zyne veldwachters (...).”*²⁹ De commissaris is niet alleen een heer, hij heeft ook een naam. De veldwachters niets van dit alles. Er zijn ‘verzachtende’ omstandigheden, want het stukje werd vanuit Eeklo geschreven en het ging over meerdere personen. Misschien kende de verslaggever dan ook de namen niet, maar die van de commissaris wel... Toch was vaak ook de naam van de *garde* in een andere (buur)gemeente bekend: *“Zomergem, 18 november. – Over eenige dagen kwam de veldwachter Vermeire, van Ronsele, (...).”*³⁰

In de eigen gemeente is de correspondent vaak familiair: *“den heer politie-commissaris van Eecloo, vergezeld door onzen veldwachter”*.³¹ Dit voorval had betrekking op een diefstal van varkens in Sint-Laureins. Er zijn zo tal van vermeldingen – zelfs met de volledige naam erbij – te vinden, ook als er slechts één politieambtenaar ter sprake komt of die van een ander dorp *“door hunnen veldwachter”*.³² Maar let opnieuw op de gradatie in aanzien: de commissaris is een *heer*. In dit geval zouden we kunnen argumenteren dat de beleefdheidsvorm werd gebruikt omdat het om een vreemde ambtenaar ging. Maar in het vorige voorbeeld waren zelfs alle politiemensen van een andere gemeente dan de correspondent, dus dit argument gaat niet op. Er zijn ook andere voorbeelden te vinden. We nemen er hier een aantal op.

37

“Onmiddellijk werden eenige personen met den veldwachter in de richting van het Singel en Oost-Eecloo gezonden door den heer schepene Stockman gelast met de policie”.³³ Let ook op de hoogst onpersoonlijke vermelding van de veldwachter, die aldus nog schriller afsteekt tegenover de schepenen. Het contrast is zo mogelijk nog groter in volgende zinsnede: *“Men deed seffens aengifte van dit feit by den heer kommissaris Hulin, en deze ambtenaer, door eenen veldwachter bygestaen”*.³⁴ Veldwachters... *quantité négligeable*. Bij aftroggelarij door het bezweren van spoken in Zomergem nam de commissaris het initiatief: *“Onze heer policie-kommissaris, die alles ontdekt, kreeg kennis van zaken, en begaf zich Dinsdag avond met den veldwachter Bekaert, (...).”*³⁵ Bij de volgende regel zal men wel niet de *heren politie* bedoeld hebben: *“Eer en lof aan de heeren Burgemeester, Schepenen, Pastoor, Onderpastoors en de policie”*.³⁶ Het aanzien schuilt soms in kleine dingen, bijvoorbeeld in het hoofdlettergebruik. Frappant wordt het zeker bij een begrafenis in Maldegem: *“Vrijdag werd alhier veldwachter Ravez begraven [...] Op het graf werd volgende lijkrede door den heer politiecommissaris uitgesproken”*.³⁷

De reden van dit onderscheid valt ook soms af te lezen: *“de heer politie-commissaris Dobbelaere met zijne twee veldwachters”*³⁸ of nog *“De heer politie-kommissaris en zyne agenten, de heer wachtmeester en zyne gendarmen”*.³⁹ Het gaat dus duidelijk om een werkrelatie van chef en ondergeschikte. Dit wordt ook duidelijk in het volgende, ondanks het feit dat de commissaris geen bijkomende titulatuur toegemeten kreeg: *“De commissaris beval de veldwachter (...)”*.⁴⁰

Er zijn ook heel wat teksten te vinden waarbij de veldwachter op gelijke voet staat – inzake vermelding wel te verstaan – met de burgemeester of de commissaris: *“doch de burgemeester en de veldwachter, die juist ter plaats waren”*⁴¹ en *“Juist toen de eerste mis zondag morgend geëindigd was, leidden de politiekommissaris en de veldwachter (...)”*.⁴² Misschien leek het de journalist niet gepast om de ene met *heer* te vereren en de andere niet. De volgorde zegt natuurlijk ook iets over het aanzien.

Aanzien kon een goed aangeschreven en geacht ambtenaar ook verliezen. Dit overkwam de Maldegemse commissaris Hulin. We lezen dan ook *“Wij hebben den Commissaris destijds verdedigd wanneer hij werd aangerand”*.⁴³ De *heer* viel weg (wat natuurlijk in 't *Getrouwe* wel meer gebeurde, maar niet in de beginperiode), de hoofdletter bleef.

Een effectieve commissaris van politie in functie genoot vaak de eer van *heer*. Voor een waarnemende commissaris was dit blijkbaar te hoog gegrepen. We vonden weliswaar maar twee vermeldingen: *“den veldwachter Ravez, dienstdoende politiecommissaris [2x sic] van Maldegem”*⁴⁴ en enkele jaren later *“de dienstdoende commissaris Ravez”*.⁴⁵ De man zal vermoedelijk niet verrast zijn geweest, want bij zijn huwelijksjubileum werd hij ook bij het gewone volk gerekend. Hij was blijkbaar wel geliefd, want er staken tal van vlaggen uit *“om den Jubilé van veldwachter Ravez”*.⁴⁶

Wanneer genoot hij dan wel die eer? Enigszins eigenaardig noteerden we dit voor het eerst *“ter gelegenheid des jubelfeestes van M. Jan Bpt. Bru van vijftig jaren huwelijk en vijftig jaren dienst als veldwachter en soldaat van het keizerrijk”*.⁴⁷ Het zou ons niet verbazen moest dit laatste de doorslag hebben gegeven. Er vond alvast een groot feest plaats, met aankondiging met *grof geschut*, talrijke deelnemende verenigingen, volksspelen en vuurwerk. Voor veel jubilea was het een stuk minder.⁴⁸ Bij het doornemen van de weekbladen viel het ons alvast op dat er heel wat sympathie bestond voor de Napoleonisten, o.a. veruiterlijk bij de uitreiking van de Sint-Helenamedaille.

Het waarnemen van de taak van politiecommissaris volstond niet. Een benoeming daarentegen wel. Op zich misschien niets bijzonders. Het klinkt wel wat wrang als de man voordien veldwachter was. Het overkwam August Pladet, jarenlang champetter in Eeklo⁴⁹ (ook soms als politieagent aangeduid, maar er was toen zeker nog een veldwachter⁵⁰; maakt op zich niet veel uit; hij bevorderde), zonder veel egards bejegend, en dan *“bij koninklijk besluit*

van 16 februari is de heer August Pladet benoemd tot politiecommissaris der stad Eecloo".⁵¹

Veruit het meest viel een veldwachter de eer te beurt bij de uitreiking van een decoratie. Naast zijn vereremering was hij dus ook *heer*, dubbel feest. Het overkwam Pieter-Bernard Jacques en Sebastiaan Lietaer, respectievelijk van St.-Margriete en Assenede, beiden in 1890. Van de eerste vonden we het in twee weekbladen, zij het met een identieke tekst: "*Aan M. P.B. Jacques, veldwachter te Ste-Marguerite, werd laatst, bij koninklijk besluit, het burgerkruis van 1^e klas toegekend voor meer dan 35 jaren dienst*".⁵² "*M. Sebastiaan Lietaer, veldwachter te Assenede*" kreeg de medaille om dezelfde reden.⁵³ We naderen natuurlijk al het einde van de 19de eeuw. De afstand met het *volk* werd misschien al iets kleiner. Het burgerkruis 1ste klas was natuurlijk ook niet de eerste de beste onderscheiding. We moeten dit ook nuanceren: ze betekende zeker iets, zonder dat het noodzakelijk om een grote verdienste ging, want ze werd toegekend vanwege de jaren dienst. De bevolking wist dit mogelijks niet. Door het ontvangen werd men blijkbaar een heer. Het jaar voordien was P. Gallendijn van Zelzate nog zo ver niet. Voor het redden van een kind dat door het ijs zakte, noteerde de correspondent: "*Eere wie eere toekomt. Deze veldwachter verdient eene eervolle vermelding*".⁵⁴ Hij kreeg al de eerste eer in de krant met een opvallende aanspreking: "*De veldwachter dezer gemeente, M. P. Gallendijn, daar toevallig aanwezig...*".

Aan het einde van de eeuw durfde men misschien soms ook geen onderscheid meer maken. In mei 1897 vond in Bellem een ernstig messengevecht plaats: "*'s Morgends, rond 4 ure, hadden de heeren schepene en veldwachter reeds de twee plichtigen [...] kunnen aanhouden*".⁵⁵ Voor het eerst gelijkheid.

39

Veldwachter Dhaese van Bassevelde

Eén veldwachter willen we nader belichten, gezien we hem maar liefst negenmaal nominatief vermeld vonden in de pers (een volledige controle zou nog meer *hits* opleveren). Honoré Dhaese werd als veldwachter aangesteld in Bassevelde in 1867, na een eerste leven als dagloner. Zijn passage zou er niet onopgemerkt voorbijgaan. In 1874 ontving hij de medaille 3de klas om zich te hebben onderscheiden bij een brand aldaar, voor moed en zelfopoffering dus.⁵⁶ In december 1880 haalde hij opnieuw de krant, voor het oplossen van een diefstal van vier koeien en twee kalveren. Er kon een goed woord af: "*Eer en lof aan den wakkeren veldwachter van Bassevelde!*".⁵⁷

Voor de lokale pers was hij op zijn best in november 1881. Hij stond maar liefst drie zondagen na elkaar in de *Gazette*. Het eerste artikel ging over een diefstal van kippen, konijnen e.d. De Hollandse marechaussee vermoedde dat de dieven Belgen waren en gaf dit door aan "*den ijverigen veldwachter van Bassevelde, Honoré Dhaese*". Het duurde niet lang of hij was de daders

op het spoor.⁵⁸ Er werden toen veel gebruiksvoorwerpen en andere goederen gestolen. De week nadien luidde het: *“Hier was de dienstijver van onzen knappen veldwachter Honoré Dhaese op eene harde proef gesteld”*. Uiteraard loste hij de zaak op.⁵⁹ Een week later onderscheidde hij zich alweer tijdens een grote brand.⁶⁰

Het ging nog een tijdje zo door. Ook in 1885 hadden de dieven *“gerekend zonder de waakzaamheid van veldwachter Dhaeze”*. Hij kliste ze toch, door geheel vermomd om 3 u 's morgens naar de konijnenmarkt in Eeklo te trekken.⁶¹ De man was schrandere en uit ons voortgezet onderzoek bleek ook dat hij goed geletterd was, wat wordt bevestigd: *“Onze veldwachter Dhaese, gelijk eenieder weet, is de slimste speurhond van gansch Vlaanderen. Hij las het geval [diefstal met braak] in de Gazette”*.⁶² De 19de-eeuwse correspondenten schrokken niet terug voor enige overdrijving, maar hij loste de zaak toch maar weer mooi op: *“Deze nieuwe trek van doorzicht en dienstijver strekt veldwachter Dhaese eens te meer tot eere”*.

Zoiets moest tot nieuwe eerbewijzen leiden. In 1894 kreeg de *knappe veldwachter* tijdens een openbare zitting van de gemeenteraad opnieuw een medaille en diploma van moed en zelfopoffering, weerom voor een brand. Wel *“Onze beste gelukwenschen!”*, maar... zijn naam ontbrak in het stuk.⁶³ Drie jaar later ontving *“H. Dhaese”* voor meer dan 25 jaar dienst de medaille van 3de klas.⁶⁴ Een hele meneer dus? Vergeet het, zelfs de H. staat niet voor *heer*, maar voor Honoré... 't Kan aan de krant hebben gelegen, 't *Getrouwe* (zie hoger).

40

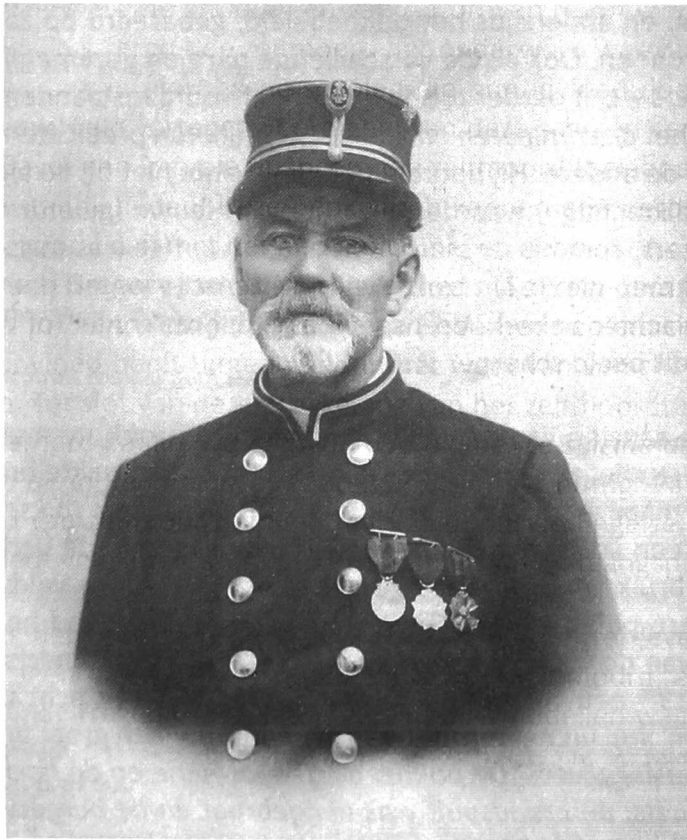
Humor en volkscultuur

Bij de bespreking van de titulatuur merkten we op dat maar sporadisch het woord *champetter* werd gebruikt. Dit is wel anders in de rubriek *Duimkes in 't Getrouwe Maldeghem*. Deze rubriek bevat berichtjes die door plaatsgebrek niet echt in het weekblad geraakten, zijn bijgevolg kort, maar vaak ook ludiek en spottend. Verhoudingsgewijs komen er daar veel meer champetters aan bod. Het gaat dikwijls om politiedienaars van een eind ver (*“Te Deerlijk is de champetter...”*)⁶⁵, zelfs in het buitenland (*“Te Waterland-kerkje in Holland is de champetter in 't kot gesteken en te Oss, in Duitschland hebben ze hunnen champetter burgemeester gekozen”*).⁶⁶ Hoofdredacteur De Lille gooit het hier soms op een hoopje en noemt alle wetsdienaars voor het gemak maar champetters. Hij gebruikt ook soms het woord *schabeletters*, o.a. voor Chicago,⁶⁷ maar ook in Moerkerke,⁶⁸ Brussel...⁶⁹ Het gaat om een verouderde woordvorm, die in sommige regio's – zeker in het Brugse – wel langer in gebruik bleef.⁷⁰ Voor de eigen regio is het zeker spottend bedoeld: *“'t Is niet genoeg eens anders hespen in uwe kave te aanveerden, ge moet ze dan nog laten hangen totdat ze geheel drooge zijn, of ze zenden u den champetter gelijk het verleden zaterdag gebeurde op Noortem”*.⁷¹ Het kan er ook eerder op slaan

dat veldwachters onbelangrijke/nutteloze zaken moeten doen: *“De champetters moeten nu hunne beenen afloopen om briefkens uit te dragen voor eene kiezing die niet gaat gebeuren”*⁷² (oproepingsbrieven voor verkiezingen).

In de weekbladen kwam ook soms (niet zo vaak) een mop voor. De veldwachters komen daar doorgaans snugger uit. Eén viel ons echt op: *Van alles wat – Deze week vochten twee personen in een naburig dorp. Al seffens was de gardechampetter daar om hen te scheiden. « Heer veldwachter, doe geen moeite, merkte een der toeschouwers aan: de branding is duur en die twee daar willen niets dan zich kosteloos verwarmen ! » - « Als het zoo is, zei de wetsdienaar op meesterachtigen toon, dan kunnen ze gerust elkaar de kazak uitkloppen. In 't artikel spaarzaamheid heeft de wet niets te zien.»*

Zowaar een heer, maar 't was dan ook maar 'om te lachen...'

Afb. 2: Een veldwachter rond 1900, wellicht uit het Aalterse

Besluit

De veldwachter werd in de lokale berichtgeving in de 19de-eeuwse weekbladen niet als een heer (van stand) beschouwd. De commissaris van politie daarentegen kreeg dit etiket veel meer opgekleefd. Toch zal meer en diepgaandere studie hieromtrent noodzakelijk zijn om bv. vertekeningen uit

te vlakken. Heeft 't *Getrouwe Maldeghem* een andere kijk op de zaken en hebben we hier te maken met een vroeger afbrokkelen van de hiërarchische relatie? Hoe zit het bij nog andere weekbladen, eventueel uit Zeeuws-Vlaanderen. Wat zou een integrale consultatie opleveren? Voor sommige aspecten moesten we, helaas, soms nog te fragmentarisch en te exemplatief te werk gaan. Echte verschuivingen verwachten we echter niet.

De veldwachter behoorde tot het gewone (als het ware anonieme) volk (bij hem vaak letterlijk, gezien ook zijn naam niet vermeld werd in de berichten), niet tot de burgerij of de notabelen. Dit heeft meer dan waarschijnlijk te maken met zijn praktische, uitvoerende en ondergeschikte rol, die in enkele voorbeelden naar voor kwam. Uit meerdere, in deze context niet geciteerde, berichten blijkt dat de bevolking zich er terdege van bewust was wie de eigenlijke politiemacht bezat: de burgemeester en/of de commissaris van politie. Dit element hopen we in andere publicaties duidelijk te stellen. Enerzijds moet het algemeen beeld van de landelijke politie in de pers onderzocht worden, en anderzijds het politiebeleid, gebaseerd op zowel officiële als andere bronnen. Ook als de verschillende partijen gezamenlijk optraden, stoorde de pers – zelf eerder tot de burgerij of vooraanstaanden behorend – zich niet aan het *discrimineren* en aan het gebruik van predicaten voor de ene en gene voor de andere. Hij hoorde niet bij de *club*: niet bij de aloude, gevestigde (kapitaalkrachtige) waarden, noch bij de nieuwe (geletterde) waarden als onderwijzers, commissarissen, journalisten,... Het was misschien vooral deze laatste groep die de lijn trok. We komen niet te weten hoe het gewone volk de veldwachter bekeek. Veel spot was er blijkbaar niet (of verzwegen?). Kunnen pv's dit beeld scherper stellen?

Het beperkte aanzien van de veldwachter had (dus ook) te maken met zijn afkomst, zijn studie, zijn financiële situatie... Uit de gebruikte bron is dit niet af te leiden, maar wel uit andere studies.⁷³ Hij was een *volkse figuur*, niet noodzakelijk een *volksfiguur*. Dat laatste blijkt alvast uit de verhouding van het woordgebruik *veldwachter* tegenover *champetter*. De veldwachter had ook een zekere politiemacht, maar beperkt, maar die deed hem nog geen deel maken van de heersende klasse, de burgerij. Dit onderscheid bleef zeker de hele 19de eeuw overeind. Daarvan halen we één echt uitgesproken voorbeeld aan, wel uit het midden van die eeuw: bij een grote brand in Eeklo schreef de verslaggever: "*De politie, de gendarmerie en de nachtwacht waren nu ter plaats; de brandspuit was aengebragt en de burglary en het volk verzameld.*"⁷⁴

De veldwachter kreeg uitzonderlijk het predicaat *heer*, bij bevordering tot commissaris of bij een huldiging vanwege zijn lange dienststaat. Er waren momenten dat hij het meer verdiende. Wat toen onderscheid was, heet nu discriminatie.

We sluiten af met nog een citaat, naar aanleiding van het overlijden van een Eeklose champetter: "*Sedert 1824 was Van Hecke veldwachter te Eecloo, en*

in deze nederige betrekking had hy zich verdienstelyk gemaekt."⁷⁵. Nederige betrekkingen staan onderaan in de hiërarchie... ze trekken geen heren aan en maken er ook geen.

Noten

1. L. DEVRIESE, "Dames en heren: van dominante grijze oudjes, over adellijke lieden naar Jan en Alleman", in: Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor Volkcultuur in Vlaanderen, jg. 10 (2012), 2, p. 40-56.
2. Dit is een uiterst summiere samenvatting, en bijgevolg zonder enige nuancering, van het aan te bevelen artikel van L. DEVRIESE, a.w.
3. F. BASTIAEN, "Sporen van volkcultuur. Huwelijksjubilea in het Meetjesland, eind 19de eeuw", in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 60 (2009), p. 75.
4. 't Getrouwe Maldeghem, 20 januari 1889.
5. Gazette van Eecloo, 28 augustus 1870, p 2 k 4
6. De Eecloonaer, 13 januari 1856, p 3 k 1.
7. Gazette van Eecloo, 5 april 188,5 p 3 k 1.
8. Gazette van Eecloo, 4 april 1875, p 2 k 4.
9. 't Getrouwe Maldeghem, 16 september 1888.
10. 't Getrouwe Maldeghem, 20 januari 1895.
11. P. VAN DE WOESTIJNE, 150 jaar. Van De Eecloonaer tot De Eecloonaer, Eeklo, 1999.
12. H. NOTTEBOOM, "Victor De Lille, 1863-1940", in: Het Ambacht Maldegem, jb. 3 (1997), p. 12 e.v.
13. P. LAROY, "Onbemind maakt onbekend. Biografische aantekeningen bij Hendrik Van de Genachte, politiecommissaris in Aalter van 1890 tot 1920", in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 60 (2009), p. 91-93.
14. F. BASTIAEN, "Jules Van Lantschoot, een pionier van de Meetjeslandse heemkunde (Bellem, 1871 – Schoonaarde, 1941)", in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 63 (2012), p. 69-93.
15. J. VAN DE CASTEELE, "De Knesselaarse dichter en journalist August Victor Bultynck (1844-1917)", in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 56 (2006), p. 149.
16. We vonden meerdere (cultuur)stukken die al dan niet door hem waren ondertekend: Gazette van Eecloo, 8 oktober 1871, p 3 k 1-2 (feest in Sleidinge); idem, 12 november 1871, p 2 k 2 (over het Algemeen Vlaams Idioticon); idem, 27 april 1873, p 3 k 1 (Vlaams feest in Boekhoute)...
17. P. VAN DE WOESTIJNE, "De pers in het Meetjesland in de 19de en 20ste eeuw", in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 53 (2002), p. 299 (namen occasionele medewerkers De Eecloonaer) en p. 308-309.

18. P. VAN DE WOESTIJNE, 150 jaar ..., p. 32.
19. 't Getrouwe Maldeghem, 21 juli 1889. Merk op dat er een wordt gebruikt, gezien er twee veldwachters in dienst waren en daar ook de anderen zonder naam werden vermeld: "Aalter – Men meldt ons uit deze gemeente: Een zonderling geval heeft alhier met de jaskaart plaats gehad, Maandag 15 Juli. Na het eindigen eener venditie en der borgstelling, gingen een veldwachter met zijnen broeder, een briefdrager, aan het spel tegen eenen verkensslachter en een boerken, in de herberg bij "Martje". Het boerken had den deel en gaf aan zijnen tegenmaat den champetter, eenen acht-tienden [sic] van hertens. Er werd hartelijk gelachen en eene goede pint werd er op gedronken. De verwondering van al de toeschouwers was overgroot, voor velen was het de eerste maal dat zij zulks zagen gebeuren."
20. 't Getrouwe Maldeghem, 10 mei 1896.
21. 't Getrouwe Maldeghem, 15 februari 1891.
22. 't Getrouwe Maldeghem, 18 november 1894.
23. 't Getrouwe Maldeghem, 10 mei 1896.
24. 't Getrouwe Maldeghem, 24 januari 1897.
25. 't Getrouwe Maldeghem, 29 juni 1890.
26. Het gaat hier om Pieter Steyaert, zie F. BASTIAEN, "De zelfregulerende dorpsge-meenschap. De veldwachtersfamilie Steyaert in Lembeke (1810-1902)", in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 59 (2008), p. 111-133.
27. 't Getrouwe Maldeghem, 19 augustus 1894.
28. 't Getrouwe Maldeghem, 30 september 1894.
29. De Eecloonaer, 23 september 1849, p 2 k 3.
30. Gazette van Eecloo, 22 november 1885, p 2 k 2.
31. Gazette van Eecloo, 9 januari 1870, p 3 k 2.
32. 't Getrouwe Maldeghem, 19 februari 1893 (over de loting).
33. Gazette van Eecloo, 29 november 1885, p 2 k 3 (over een overval op een brouwers-knecht; de dader kon vluchten).
34. De Eecloonaer, 17 februari 1856, p 3 k 2 (een zogezegde grap, waarbij een geit in Maldegem was gestolen, maar die daders aangekleed in een kinderbedje verborgen).
35. 't Getrouwe Maldeghem, 15 december 1889.
36. 't Getrouwe Maldeghem, 31 oktober 1897 (over een brand in Sint-Laureins).
37. 't Getrouwe Maldeghem, 26 november 1899.
38. De Eecloonaer, 1 november 1868, p 2 k 4 (over een brand in Eeklo; de personen die de werkingen hebben geleid).

39. De Eecloonaer, 27 augustus 1865, p 2 k 4 (over een brand in Maldegem; zij gaven opnieuw leiding bij het blussen).
40. 't Getrouwe Maldegheem, 10 juli 1892 (gelddiefstal in Maldegem; er werd een verdachte aangehouden).
41. Gazette van Eecloo, 18 december 1887, p 3 k 1 (brand in het Zomergemse gemeentehuis).
42. 't Getrouwe Maldegheem, 20 februari 1898 (burgers hadden een dief aangehouden in Nevele).
43. 't Getrouwe Maldegheem, 16 september 1893.
44. 't Getrouwe Maldegheem, 25 november 1888.
45. 't Getrouwe Maldegheem, 23 december 1893.
46. 't Getrouwe Maldegheem, 22 maart 1896.
47. Gazette van Eecloo, 16 mei 1869, p 2 k 4 (Sleidinge).
48. F. BASTIAEN, Aspecten van volkscultuur. Huwelijksjubilea...
49. O.a. in De Eecloonaer, 13 juni 1869, p 2 k 2 ("den heer politie-commissaris vergezeld van den veldwachter Pladet en dezen uit de gemeente Lembeke"). In de Gazette van Eecloo bestempelde men hem als politieagent, voor dezelfde actie en ook op 30 juni 1872, p2 k 4.
50. F. BASTIAEN, De veldwachter in het spanningsveld van autoriteit en solidariteit (het arrondissement Gent-Eeklo, 1830-1914), onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent, 1984, p. 580.
51. Gazette van Eecloo, 23 februari 1873, p 3 k 1.
52. Gazette van Eecloo, 2 februari 1890, p 3 k 1 en 't Getrouwe Maldegheem, 9 februari 1890.
53. Gazette van Eecloo, 18 mei 1890, p 2 k 2.
54. 't Getrouwe Maldegheem, 10 maart 1889.
55. 't Getrouwe Maldegheem, 23 mei 1897.
56. Gazette van Eecloo, 27 september 1874, p 3 k 1.
57. Gazette van Eecloo, 5 december 1880, p 2 k 3.
58. Gazette van Eecloo, 6 november 1881, p 2 k 3.
59. Gazette van Eecloo, 13 november 1881, p 2 k 3.
60. Gazette van Eecloo, 20 november 1881, p2 k 3.
61. Gazette van Eecloo, 6 december 1885, p 2 k 4.
62. Gazette van Eecloo, 19 februari 1888, p 3 k 1.

63. Gazette van Eecloo, 11 november 1894.
64. 't Getrouwe Maldeghem, 5 september 1897.
65. 't Getrouwe Maldeghem, 14 april 1895.
66. 't Getrouwe Maldeghem, 12 juli 1896.
67. 't Getrouwe Maldeghem, 2 augustus 1896.
68. 't Getrouwe Maldeghem, 15 december 1895.
69. 't Getrouwe Maldeghem, 10 mei 1896.
70. Zie bv. A. DAWIJNDT, Gardechampetter of garde scha(de)beletter, in Bachten de kupe, jg. 22 (1980), nr. p, p. 121; A. FRANCHOO, Veldwachters op Varsenare in de vorige eeuw, in Het Brugs Ommeland, jg. 15 (1976), nr. 1, p.39 (schadebeletters tijdens het Ancien régime) en A. VAN DEN ABEELE, "Uit het leven van schadebeletter Carolus Coucke (1792-1853)", in: Heemkundige Kring Maurits Van Coppenolle, 1984 (Brugse politieagent).
71. 't Getrouwe Maldeghem, 10 mei 1896.
72. 't Getrouwe Maldeghem, 30 september 1894.
73. F. BASTIAEN, De veldwachter in het spanningsveld...; F. BASTIAEN, "Machtsstrijd om een ambtenaar: de veldwachter in de 19de eeuw", in: Machtstructuren in de platelandsgemeenschappen in België en aangrenzende gebieden (12de-19de eeuw), Handelingen van het 13de Internationaal Colloquium van het Gemeentekrediet te Spa, 3-5 september 1986, Brussel, 1988, p. 531-553; F. BASTIAEN, "De veldwachter, een volks-figuur", in: Oostvlaamse Zanten, jg. 61 (1986), nr. 4, p. 225-237 en F. BASTIAEN, "Fidoeme, of sjampetter Camiel te Bellem", in: Land van de Woestijne, jg. 9 (1986), nrs. 3-4, p. 20-46.
74. De Eecloonaer, 17 januari 1858, p 2 k 2-3.
75. De Eecloonaer, 31 maart 1867, p 2 k 3.